

Klic TRIGLAVA

LETO X.

21. SEPTEMBRA 1957.

ŠTEV. 220.

ENAKIH MISLI

Vse kaže, da je bil jugoslovansko-sovjetski sestanek na modri Donavi v prvih dneh avgusta globljega pomena, kot pa so to komentirali na zapadu. Ker pri tem ni šlo zgolj za sestanek med predstavniki dveh vlad, je bil dan glavni poudarek partijam in njunim medsebojnim odnosom. Te ga ne gre podcenjevati, najmanj pri komunistih, ki polagajo tolikšno važnost formaliteti in dlakocepstvu. Komunike, ki so ga objavili po tej konferenci v Romuniji, je sicer kratek in marsikaj omenja samo s splošnimi frazami, a že tu je moč sklepati, da je šlo za večje stvari.

Na tem mestu smo že mnogokrat pisali, da je Tito bil in ostane komunist, čeprav so ga zdaj eni zdaj drugi razlogi vodili v oportunistično politiko. Toda istočasno nismo pozabili dodati, da je bil Titov upor proti Stalinu tako resničnega značaja, da ni govora, da bi se moč še kdaj povrnil v podrejeno stanje do kogarkoli. In na tej točki "enakopravnosti, spoštovanja suverenosti in nevmešavanja v notranje zadeve" Tito ni popustil in je odnesel zmago. Zato ni govora, da bi Jugoslavija zadnje čase zavzemala istovetno stališče s Sovjetsko zvezo v vseh poglavitnih mednarodnih vprašanjih iz kakšnega drugega razloga kot predvsem iz vidika koristi za jugoslovanske komuniste. Čeprav je bilo moč to istovetnost videti ali vsaj čutiti že večkrat prej, se je Jugoslavija iz povsem oportunističnih razlogov vsaj formalno razlikovala od Sovjetov. Toda kakor hitro je Kruščev pristal na "enakopravnost" in dopustil, da "različne poti vodijo v socializem", je bila odprta pot tudi za formalno istovetnost gledišč. Trzavice, ki so se kasneje sicer pojavile, so stvar nekoliko odgodile, vendar je poslednja čistka v Moskvi očistila teren za polni sporazum.

Tako je bilo mogoče, da sta tokrat Tito in Kruščev zares lahko iskreno razpravljala s svojimi tovariši o vprašanjih, ki danes enako zadevajo tako jugoslovanske kot sovjetske komuniste. Ni dvoma, da so v dveh dneh posvetili dober del svojih razgovorov tudi Madžarski in Poljski in ob tem seveda tistemu osrednjemu vprašanju, ki pretresa danes Beograd in Moskvo: kako zadovoljiti prebujajoče se množice v komunističnih državah, ne da bi bilo treba iti pri tem tako daleč, da bi bili komunistični režimi v nevarnosti. Kajti, če nikdar prej, sta se zdaj Tito in Kruščev zavedala, da pridejo s padcem komunističnega režima v eni deželi vsaj v življenjsko nevarnost tudi ostali rdeči režimi, v kolikor že tudi neizogibno ne padejo.

Ni dvoma, da je v svetu privlačnost Sovjetske zveze kot nositeljice svetovnega komunizma zmanjšana po lanskoletnih dogodkih na Madžarskem, čeprav je sovjetska diplomacija ob nemajhnih napakah Zapada v preteklih nekaj letih uspela, česar prav zaradi Budimpešte ne bi nikdar s komunistično zastavo v rokah. Zato je verjetno, da je končno prišlo do soglasja med Titom in Kruščevim o vlogi, ki jo more pri neopredeljenih narodih Azije in Afrike igrati Jugoslavija s svojo "protiblokovsko" "aktivno koeksistenco" in "različnostjo poti v socializem", čeprav utegne biti tudi tam v bodoče Titov posel prav zaradi zunanjepolitične istovetnosti s Sovjetsko zvezo težavnejši. Pri tem pa je verjetno, da bo Zapad s svojo često neumestno politiko olajšal ta posel, na kar sta Tito in Kruščev kot marksista seveda računala.

Po drugi strani je propovedovanje "aktivne koeksistence", ki bo v bodoče še naprej oznanjala neodvisnost od Moskve - in o stari podrejeni obliki dejansko ni več moč govoriti, naj gre potem za Jugoslavijo ali Poljsko - edina pot, da "neodvisne" komunistične dežele dobijo go = spodarsko pomoč od Zapada, ker ni nobenega dvoma, da jim jo Moskva ne more dati v tisti meri, ki jo potrebujejo.

Iz teh vidikov bi torej sovjetska koncesija "aktivni koeksistenci" in "različnim potem v socializem" bila razumljiva pa tudi nujna, če de = stalinizacija odpravlja nezmotljivost Moskve.

Toda kljub temu vsemu tudi za Zapad stališče ni lahko. V interesu svobodnega sveta in svobode sploh je, da vrata v komunistične dežele ni so zaprta. Cena, izplačana v dolarjih, se često zdi visoka, a jo je razvoj v vzhodni Evropi upravičil. Po drugi strani pa morejo biti tudi zaradi zapadne pomoči take vsaj kolikor toliko neodvisne dežele, kot sta Jugoslavija in Poljska, tisti pomirjevalec med Zapadom in Vzhodom, ki naj preprečuje prekomerno napadalnost Sovjetske zveze. Kajti čisto nič ne dvomimo, da si jugoslovanski in poljski komunisti iz povsem sebičnih razlogov, če že nič drugega, želijo miru, ki jim edini omogoča nemoteno uživanje, oblast in posest.

DJILASOV MANIFEST

Nedavno objavljena knjiga Milovana Djilasa je bila sprejeta od svetovne javnosti s takim zanimanjem, da jo je "Manchester Guardian" upravičeno imenoval "Antikomunistični manifest", misleč pri tem seveda na Marxovega izpred dobrih sto let.

Sama objava knjige gotovo ne bo dosegla večjo liberalizacijo rdečih režimov; raje obratno. Novi razred bo v njej videl dokaz, kam privede svoboda mišljenja in kritike. To je brez dvoma tudi razlog, da je jugoslovanska vlada prepovedala uvoz te knjige in časopisja, ki o njej poročajo. Toda knjiga bo gotovo dosegla svoj namen: slabila bi odpor komunističnih izobražencev proti idejam svobode in dajala bo novo duhovno hrano tistim, ki jih že prežemajo dvomi. Še hujše posledice pa utegnejo biti pri tistih narodih Azije in Afrike, ki še niso opredeljeni in imajo še vedno dokaj naivno mnenje o komunizmu. Na teh dveh kontinentih se zdaj razvija gigantska bitka za človekovo dušo. Ob količkaj pametni politiki Zapada utegne Djilasov "Novi razred" tam odigrati tako vlogo, kot jo je v minulem stoletju "Komunistični manifest" v Evropi.

SVOBODNA RAZPRAVA

"Slovenska kulturna akcija", s sedežem v Buenos Airesu, zasluži za svoje delo priznanje in podporo čim več Slovencev, katerekoli politične smeri naj že bodo. Dasi so se od časa do časa širili glasovi, da je ta Akcija le kulturna podružnica Slovenske ljudske stranke, teh glasov pač ni bilo moč jemati resno, ker je že samo delovanje te organizacije pričalo, da prepušča politiko političnim organizacijam. Toda očitovalci so kazali s prstom na ljudi, ki Kulturno akcijo v glavnem vodijo, češ, pogledjte si jih vendar, saj so sami "klerikalci", in ne le to, ampak so izključno "dr. Krekovi ljudje".

Takim neresnim kritikom je Slovenska kulturna akcija zdaj zaprla usta, ker je koncem julija postavila na dnevni red svojih kulturnih večerov v okviru zgodovinskega odseka s političnega vidika vsaj kontrolirano predavanje zgodovinarja Frana Erjavca o "Avtonomistični izjavi slovenskih kulturnih delavcev". Ne vemo, če so bila v vodstvu Slovenske kulturne akcije mnenja deljena, ali naj bo zadevno predavanje dovoljeno. To niti ni važno, ker uniformiranost mišljenja gotovo ni lastnost demokracije. Odločilno je, da se je predavanje vršilo in bo v celoti tudi objavljeno v zimskih "Vrednotah". Iz tega vidika torej pozdravlja mo sklep Slovenske kulturne akcije, kot bomo pozdravili, če bo v istem okviru omogočen tudi kritičen odgovor.

PROTI KULTU OSEBNOSTI

Nedavno je msgr. Matija Škerbec izdal v dveh zvezkih "Pregled novodobnega slovenskega katoliškega gibanja". Delo je preobširno, da bi ga bilo moč oceniti v krajšem članku. Poklicani so pa v prvi vrsti seveda naši zgodovinarji, da se lotijo tega posla. A ne glede na to, kakšno sodbo bodo ti izrekli, je Škerbčev delo vzbudilo veliko zanimanje zlasti v vrstah S.L.S., pa tudi nič manj pri onih, ki sicer niso v stranki, a se vendar prištevajo bilo v katoliško ali samo "katoliško" skupnost.

Msgr. Škerbec je bil običajno označen kot poslednji Mohikanec dr. Šušteršičeve avstro-jugoslovanske smeri. V koliko je ta oznaka pravilna, je drugo vprašanje. Drži pa gotovo, da so do nedavnega bili vsaj zelo redki tisti, ki bi kovali v zvezde dr. Ivana Šušteršiča in istočasno zapostavljali Janeza Evangelista Kreka, dr. Korošca in nadškofa Jegliča, ki so doslej veljali med Slovenci kot njihovi politični velikani in mentorji. S svojim delom je msgr. Škerbec, hote ali nehote, pričel rušiti strankine idole in to utegne imeti slejkoprej zanimive posledice. Kajti če se ne bodo našli ljudje, ki bi stvarno zavrnilo monsignorja, potem se vsaj dvom o političnih vodnikih ne bo ustavil samo pri osebah, ampak bo neizbežno pronicati tudi na področje strankine politike. Nobena skrivnost ni, da so poleg msgr. Škerbca tudi nekateri drugi kritizirali n. pr. dr. Korošca, ki da je puščal do sebe samo svoje "ministrante" in da je zaradi tega da nes stranka "brez sposobnega vodstva" in da nadaljuje Koroščevo politiko "predvsem iz pietete do pokojnika"...

Po odmevih bi sodili, da se more avtor "Pregleda" nadejati gotovega uspeha. Njegov namen seveda ni bil razbijati stranko ali "katoliško gibanje" še bolj komplicirati. Hotel je le opozoriti na drugo plat zvona, hotel je pokazati pozitivne strani dosedaj zavrženih vodnikov in negativne strani proslavljenih.

Poskus je za slovenske razmere vsekakor precej drzen, dasi ne edinostven, pa tudi tvegan. Do pred nekaj let politične kritike v resnem pomenu besede sploh poznali nismo, ker so politične stranke na oblasti stemele, da se čista resnica čim slabše čuje. V tem je tudi treba gledati vzrok, zakaj nimamo Slovenci skoro nobenih političnih spominov in smo torej bili prisiljeni enostransko, t. j. strankarsko pobarvano brati svojo politično zgodovino. Naše življenje v svobodnem svetu nam je odkrilo marsikatero novost, med njimi tudi to, da je samo v svobodni razpravi moč iskati resnico in s prispevki čim širšega kroga ljudi odgrinjati skrivnosti politične zgodovine. V kolikor je to spoznanje prodrlo med slovenske emigrante, v toliko vidimo v Škerbčevi knjigi pozitivno stran, ker je pripeval snov za boljše poznavanje naše minulosti. Če pa se naši emigranti še vedno želijo hraniti s političnimi legendami, ki jih je pripravljala strankin Agit-prop, potem pa neizbežno sledi, da bodo ali obsodili msgr. Škerbca kot rušitelja "katoliške skupnosti" ali pa bodo iz obupa nad "odkrito resnico" prestopili na stran "poslednjega Mohikanca" in zatajili Janeza Evangelista, dr. Korošca in nadškofa Jegliča.

Toda kot čisto, je resnica tudi tu nekje v sredi. Noro in otročje je gledati v političnih vodnikih polbogove in spregledati njihovo človeško stran, četudi ali prav zato, ker nosijo kolar. Ob upoštevanje človeške narave bodo tudi njihova politična dejanja razumljivejša in manj "božansko nedotakljiva". S tem pa smo na edino pravi poti, da presojamo politične vodnike po njihovih dejanjih, v javnem in privatnem življenju, ne pa po besedah, ki jih posreduje politična propaganda, od koderkoli že prihaja.

ANGLEŠKI SLOVENC

Podjetni župnik č. g. Ignacij Kunstelj je pred kratkim objavil knjižico o "Slovcih na Angleškem". V njej na prijeten način opisuje, od kje so prišli Slovenci, kod so se na otoku naselili, koliko jih je, pri kakšnem delu so zaposleni, kako je z njihovo vero, kakšni so njihovi otroci, kako je s slovenskim zdravjem. Tam dobite tudi seznam slovenskih hiš in telefonov. Posebna poglavja so posvečena "Našemu domu", akademskemu klubu, Slovenskemu društvu, Klicu Triglava, Slovenski Pravdi, odseku Slovenske ljudske stranke in Zruženju svobodnih državljanov Jugoslavije. Tako je na skromen a pregleden način podano življenje angleških Slovencev. Žal je slika nepopolna, česar se avtor tudi uvodoma zaveda.

Vzrok je v glavnem gmotnega značaja, ker bi obsežnejše delo preveč stalo in knjižica ne bi mogla zagledati belega dne ob desetletnici slovenskega vseljevanja. Toda kljub skromni izdaji so nekatere statistične napake povsem nepotrebne. Po župnijski kartoteki je na otoku 543 odraslih Slovencev-Slovenk in 74 otrok z obema slovenskima roditeljema. Rečeno je, da je 332 Slovencev poročenih, 158 je še samcev in 30 samic, 12 je vdov in 4 vdovci, ter od "zakonskih drugov je še 9 ločenih". Če to seštejemo, znesse 545 oseb, poleg tega da čisto jasno, če niso "ločeni" že všteti med "zakonske druge" t.j. poročene. Ali vzemimo poročene: po zgornjem podatku naj bi jih bilo 332. A ko so podrobno naštet, dobimo 266 katoliško poročenih Slovencev, 3 pravoslavno in šest protestantsko. Samo civilno poročenih je 44. Iz tega bi sledilo, da je cerkveno in civilno poročenih le 319 Slovencev, (poleg tega da 11 Slovencev, ki živijo v divjih zakonih, lahko štejejo samo med samce-samice). Ni razumljivo, kako je prišlo do teh nedoslednosti, ki vsekakor manjšajo vrednost knjižice.

Iz računov je dalje moč sklepati, da je 122 slovenskih rojakov v slovenskih zakonih, (kar seveda ne pomeni, da je toliko tudi slovenskih družin) dočim je 210 rojakov poročenih s tujci-tujkami, kjer seveda prednjačijo anglosaške narodnosti (129), a sledijo Nemci in Avstrijci (33).

Po zapisku, da v statistiki niso všteti oni, "ki se sami več ne priznavajo k slovenskemu narodu", bi se dalo sklepati, da so bili izločeni taki, ki so se sami izjavili, da niso Slovenci. Ker med nami ni bilo nikdar narodnostnega popisa, torej ni gotovo, če se vsi ostali zares smatrajo za Slovence. To dognati bi gotovo bilo tudi brezuspešno. Tako verjetno res ni bilo drugega praktičnega načina, kot šteti za Slovence vse one, ki so prišli iz Slovenije in ki se izrecno ne izjavljajo, da niso Slovenci, četudi nekateri med njimi v svoji "slovenski" družini ne govore slovenski in svojih otrok, slovenskih ali "slovenskih", ne uče slovenščine. Seveda so pa taki primeri v velikanski manjšini.

Toda usodo slovenskega rodu na Angleškem bodo odločili - otroci. Tu ni so izgledi nič boljši kot pri izseljencih, morda celo slabši, ker nas je manj in smo bolj raztreseni kot kjerkoli drugje. Tako ni moč misliti na kakršnokoli sistematično šolanje slovenskih otrok v slovenskem jeziku. Vpliv okolja bo hujši in hitrejši tam, kjer se slovenski starši ne brigajo za otrokovo slovensko narodnostno vzgojo. Po statistiki je 74 otrok rojenih v slovenskih družinah, 303 pa v mešanih. Zanimivo bi bilo ugotoviti, in to je možno, koliko od teh 74 otrok govori slovenski, in seveda še bolj, koliko je takih v mešanih zakonih.

Po statistiki je na Angleškem 155 slovenskih domov. Tu bi se dalo sklepati, da so mišljeni domovi, kjer je vsaj en zakonec slovenskega rodu, čeprav legalno ni nujno, da je lastnik hiše. Avtor ceni vrednost teh hiš na 150.000 funtov, kar se zdi visoka cenitev. To bi namreč pomenilo, da je povprečno vredna vsaka hiša malenkost manj kot 1000 funtov. Res, nekatere nove ponosne hiše (in nekaj starih "gradov") je vredno več tisoč funtov, to da te so v manjšini in velika večina pade v kategorijo med 500 in 1000. Če pa je avtor pri cenitvi mislil tudi na opremo hiš, potem pa številka brez dvoma drži, če ni celo prenizka.

Lepo je opisan nakup "Našega doma", čeprav bi kazalo jasno obrazložiti vprašanje lastništva, kar je čisto legalno vprašanje. Cena hiši je bila 2400 funtov, od česar je bilo 1413 funtov že izplačanih gradbeni družbi, ki je dala posojilo.

Članki o organizacijah so podpisani in tako predstavljajo mnenje avtorjev. Pri "Klicu Triglava" bi bilo lahko mirne duše zapisano, da je list ne odvisen, ker njen lastnik, "Slovenska Pravda" ni politična stranka in so članki, ki izražajo Pravidno mnenje, izrecno podpisani od izvršnega odbora. Pod poglavjem o "Slovenski Pravdi" začudi mnenje, po katerem "člani" te organizacije smatrajo, da "politične stranke ne morejo delovati in se razvijati v emigraciji". In vendar delujejo in se še razvijajo! Doklej - pa je seveda drugo vprašanje. V članku o S.L.S. presenetli dejstvo, da je bil odsek ustanovljen šele pred devetimi meseci.

Kljub nekaterim pomanjkljivostim pa je knjižica vendar dragocen pripomoček za boljše razumevanje slovenskega življa na Angleškem; zato zasluži avtor za svoje delo in še bolj za gmotni riziko - vse priznanje.

VISOKODONEČE SOCIALNO ZAVAROVANJE

Zdravljenje jetičnih ljudi v Sloveniji stane republiko 1,11% narodnega dohodka. Od vseh bolezenskih upokojujencev je 29% takih, ki so bili upokojeni zaradi jetike, a med upokojujenci pod 40 leti starosti je več kot polovica takih, ki so morali v pokoj zaradi TBC. Kljub temu, da se umrljivost naglo niža in da je leta 1955 umrlo za jetiko okroglo 40 ljudi na vsakih 100.000 prebivalcev v primerjavi s 300 leta 1918 in 80 leta 1951, predstavlja jetika še vedno velik problem v Sloveniji. Po zadnjih podatkih je kakih osem tisoč bolnikov s pljučno in dva tisoč z izven pljučno jetiko, a letno odkrijejo kakih 4.000 novih bolnikov, ki se le v začetnem stanju. Vzrok temu je v glavnem fizična onemoglost zaradi dolgega in naporega dela in pa slabo urejena higiensko-zaščitna služba po podjetjih. Po drugih republikah je stanje še mnogo slabše.

Vsi socialno zavarovani ljudje imajo sicer pravico na brezplačno zdravljenje, toda nerodno je to, da morajo kriti stroške zdravljenja občine same, ki pa često nimajo na razpolago dovolj sredstev. V nekaterih občinah znašajo ti stroški skoro trideset odstotkov proračuna. Zato se trudijo, da bi razširili socialno zavarovanje na čim več ljudi - zlasti na kmete, ki predstavljajo večino prebivalstva - in s tem povečajo dohodke iz prispevkov za socialno zavarovanje. Ker se jetika in industrijske bolezni (zlasti reumatizem) predvsem lotevajo mestnega prebivalstva (uslužbencev in delavcev), bi - v primeru zavarovanja kmečkega prebivalstva - prispevki z dežele reševali problem, za katerega so predvsem odgovorna podjetja in republiški organi. Čeprav obstojajo številni predpisi o higiensko-tehnični zaščiti na delu, ni pričakovati, da bi se stanje izboljšalo, dokler nimajo podjetja na razpolago tudi zadostnih sredstev za sprovajanje teh predpisov.

Medtem ko se je vsa pretekla leta vodila udarniška kampanja za industrializacijo in povečanje proizvodnje ter produktivnosti, se je posvečalo malo pozornosti stanju, v katerem so se nahajali zdravstveni zavodi. Vprašanje zdravniškega osebja, proizvodnje zdravil in prostorov za zdravljenje je bilo zelo zanemarljivo. Novih poslopij niso gradili, število bolnikov pa je dnevno naraščalo, tako da so morali povečati število postelj po obstoječih bolnišnicah za eno tretjino in ponekod celo za polovico, kar je povzročalo nepopisno gnečo in ozračje brezupnosti. Zdravniki so delali kot vprežna živina, saj so morali opravljati poleg službe po bolnicah še službo po ambulantah, komisijah, posvetovalnicah in obenem predavati na medicinski fakulteti ter višjih in srednjih medicinskih šolah. V Sloveniji je sedaj samo kakih 400 splošnih zdravnikov, medtem ko je specialistov kar 600, kar nikakor ni dovoljno za učinkovito delovanje zdravstvene službe v sistemu splošnega socialnega zavarovanja. Študij medicine traja nekaj več kot sedem let, k čemer je treba prišteti še dve leti obvezne prakse, tako da prihajajo novi zdravniki na teren šele pri svojem sedemindvajsetem letu, kar ni posebno vzpodbujajoče za one, ki bi se radi posvetili zdravniški službi. Poleg tega pa se še vrši stalna gonja proti privatni praksi, katero trenutno opravlja okrog 200 zdravnikov.

Šele v zadnjih dveh letih so se oblasti zavedle nevarnih posledic takega stanja. Lansko leto, ko je prišlo do epidemije meningitisa, enostavno ni bilo prostora za stotine bolnikov in so morali na hitro izpraznjevati javna poslopja, ki jih niti približno niso mogli opremiti s potrebnimi napravami. Tako so oblasti bile prisiljene, da začnejo reševati vprašanje zdravstvenih zavodov na širši osnovi. Letos bodo dogradili in opremili zavod za transfuzijo v Ljubljani, bolnišnico za kostno tuberkulozo v Valdoltri, zdravilišče za pljučno TBC v Topolščici in umobolnico v Idriji. Drugo leto pa se nameravajo spraviti za razširitev ljubljanskih klinik.

V "nezdravem" stanju pa niso samo bolnice in ustanove, marveč tudi lekarne, od katerih jih je več kot ena tretjina pasivnih. Ako vemo, da obstoja v Sloveniji vsega skupaj komaj kakih sto lekarn, si lahko predstavljamo v kakšnem položaju se nahaja farmacevtska služba. In tudi v tem slučaju prepušča država glavno odgovornost občinam, ki so že tako in tako preobremenjene z raznimi skladi in davki.

Novih lekarn takorekoč ni, a obstoječe nimajo nobenih sredstev za investicije. Nekaj večjih in dobro stojéčih lekarn si je sicer doslej lahko privoščilo stipendiranje farmacevtskega kadra za lastne potrebe, toda stalno višanje najemnine za lokale in dražitev zdravil - medtem ko so maloprodajne cene določene plačnonsko - bo tudi te lekarne spravilo na boben, ako ne bo kake hitre izpremembe v sedanjem sistemu.

Kar se tiče zdravil, pokriva domača proizvodnja nekaj več kot polovico vseh potreb. Ostalo polovico je treba kriti z uvozom, kar predstavlja v obstoječem sistemu samostojnega financiranja zdravstvenih ustanov precejšen problem. Dolgovi lekarn se množe iz dneva v dan, a blagajne občinskih odborov so malone prazne.

Druga nesreča, ki biča tako Slovenijo kot Jugoslavijo, so invalidi. Pri tem ne gre samo za vojne invalide, saj je recimo v Sloveniji vseh invalidov kakih 60 tisoč, a vojnih po celi Jugoslaviji nekaj čez 90.000 - in pri tem je Slovenija morda relativno manj trpela med vojno kot ostali deli Jugoslavije. Gre za žrtve delovnih nesreč, ki jih je bilo lansko leto samo v Sloveniji okrog 42.000, od teh okrog 100 smrtnih. V preteklih letih je bilo število nesreč še dosti višje. Njihov vzrok je predvsem v zastarelosti strojev, slabi tehnični zaščiti in slabi strokovni podkovanosti delavcev. Število invalidov po celi Jugoslaviji znaša nekaj čez 600.000, z letnim prirastkom kakih 25.000, kar pomeni, da je ena četrtnina vseh zaposlenih ljudi za delo samo omejeno sposobna. Kakšno breme predstavlja to za socialno zavarovanje na eni strani in gospodarstvo na drugi strani, ni treba še posebej pojasnjevati, zlasti še, ker je delo za rehabilitacijo invalidov slabo organizirano in se podjetja branijo celo onih, ki so eventuelno rehabilitirani. V Sloveniji se z rehabilitacijo bavi predvsem zdravilišče v Laškem, polagoma pa se ustanavljajo tudi posebni oddelki za fizioterapijo in okupacijsko terapijo pri posameznih bolnišnicah. Toda glavni problem je, kako zaposliti rehabilitirane invalide in kako zmanjšati ogromne stroške, ki jih invalidnine predstavljajo. To pa ne bo rešeno vse dotlej, dokler ne bodo podjetja postala ne le bolj humanitarna, marveč tudi finančno trdnejša in sposobnejša. V pogojih, kot obstajajo sedaj, se podjetja branijo vseh, ki bi utegnili zavirati proizvodnjo odn. ki jo ne bi bili v stanju povečati in med te spadajo ne samo invalidi marveč tudi ženske in novodošleci s kmetov, ki o delu v tovarnah nimajo pojma. In spet ne pa da pri tem glavna krivda na podjetja, marveč na državo, ki zahteva od podjetij prevelikih dajatev.

Lojze Zupan

PISMO IZ AMERIKE 16

(Od našega dopisnika) 22

Slovence v Clevelandu in po vsej Ameriki je letošnje poletje nekako ostro opomnilo, da njihova starejša generacija počasinstopa v dolino reke Styx ter preko nje na Haronovem brodu v večnost. Sredi julija je padel zadet od možganske kapi starešina tukajšnjih Slovencev, poznani Anton Grdina in čeprav se ta žilava slovenska korenina še vedno vztrajno bori za življenje, je vendar več kot gotovo, da je za slovensko javno življenje izgubljen. 4. avgusta pa je umrl pesnik in skladatelj Ivan Zorman osrednja osebnost slovenskega kulturnega življenja v Clevelandu. Njegova smrt je, dasi morda le za kratek čas, združila vse tuk. Slovence v eno samopkupnost ljudi, ki so se zavedli, da so izgubili nekaj skupnega.

Ivan Zorman na slovenskem ameriškem nebu ni zažarel kot kak meteor, kot n. pr. Louis Adamič, ki v eni svojih knjig sam prizna, da s slovensko skupnostjo dolga leta ni imel nobenih stikov. Zorman je s slovenskimi ljudmi v Ameriki živel in zrasel med njimi in zanje je delal in ustvarjal. Tih in skromen je vendar utisnil slovenski izseljenski dejavnosti trajen pečat. Strogemu kritiku bi morda njegovo bodisi pesniško bodisi skladateljsko tu in tam zazvenelo šolsko, neslikovito; a če je Prešeren opravičeval svoje pesmi, da "iz krajev niso, ki v njih sonce sije", potem je Zormanu pač dano več kot dovolj vzrokov in opravičil, če bi njegovo delo kogarkoli v kateremkoli oziru ne zadovoljilo.

Vsakdo, ki živi ta dolga leta v tujini, predvsem pa oni, ki mu tu raste otroci, ve, kako težka in včasih naravnost brezupna je borba za ohranitev materinega jezika. Ko smo prihajali "novi" v Cleveland, smo našli tukaj celo vrsto ljudi, predstavnikov slovenskega življa, od katerih je vsak govoril v enem izmed sočnih slovenskih dialektov. Nekdo je celo trdil, da mi slovenski sploh ne govorimo, temveč srbski. Vsi ti ljudje so pač prevzeli od svojih staršev njihovo domačo govorico, jo obdržali, v njej občevali, pa tudi več ali manj pisali. Ta pestrost slovenskih dialektov v Clevelandu, zlasti pri tukaj rojenih ljudeh, je ena največjih značilnosti Slovencev v Clevelandu. Zormanu pa, ki je kot predšolski otrok prišel s starši v Ameriko, jema en ali drug način uspelo, da je ne samo obdržal materino govorico, temveč jo je dognal in razvil do take stopnje, da je govoril in pisal v pravi moderni književni slovenščini.

(Konec na 15. strani)

USTAVNA IN NEUSTAVNA VPRAŠANJA

G.Desimir Tošić je napadel moj članek "Jugoslovanska ustavna vprašanja", ki sem ga objavil v lanskim decembrski NAŠI REČI, kot "ne le nekoristen ampak tudi škodljiv". Tega odgovora se je že dotaknil g.Jereb v KLICU TRIGLAVA z dnevem 17.avgusta.

Pred vsem kaže, da je g.Tošić napak doumel, kaj razumem pod izrazom "ustavna vprašanja". Zanj je najboljši primer ustavnega vprašanja, "če bomo imeli eno ali dve zbornici narodne skupščine". Za me so ustavna vprašanja vsa vprašanja, ki zadevajo organizacijo kake države, počenši od vprašanja sprejema ali odklonitve te države, preko vprašanja federalistične ali centralistične ureditve in republike ali monarhije, pa do vprašanja organizacije in pristojnosti vrhovnih oblastnih organov. Kolikor se spominjam s fakultete, se tako pojmovanje vsaj ne protivi obči terminologiji če se že z njo v celoti ne sklada.

Ker je država "organizirana skupnost ljudi na določenem ozemlju", sem mnenja, da ima vsaka država predpise - četudi le dejanske - o organizaciji in pristojnosti svojih organov, od prvega trenutka svojega nastanka in da se zato ne more najprej roditi država nato pa naj bi bila recimo čez tri leta sprejeta ustava. Samo dejanje zedinjenja z dnevem 1.decembra 1918. je vsebovalo gotove ustavne predpise, sicer pa je Jugoslavija do formalnega sprejema Vidovdanske ustave živela po določbah prejšnje srbske ustave. Komunistična ustava je bila sprejeta šele 1946., prej pa so veljali, vsaj v teoriji, ker se komunisti na pravne predpise vobče ne ozirajo, ustavne določbe vsebovane v različnih odlokih AVNOJ-a in v Tito-Šubašičevem sporazumu.

Če je g.Tošić v tem pogledu drugačnega mišljenja, mi je mogel zameriti, da sem slabo krstil svoj članek, ne pa da sem razpravljal le o organizaciji vrhovnih organov - o številu zbornic Narodne skupščine, kar navaja kot primer, ker sem tem vprašanju posvetil pol stolpca od osmih stolpcev in še to več ali manj mimogrede.

Glavni del mojega članka se nanaša na vprašanja sprejema Jugoslavije, federalizma, človeških pravic in republike ali monarhije, t.j. prav na vprašanja o značaju jugoslovanske skupnosti, katerih razpravo želi tudi moj kritik. Morda sem o tem pisal zelo nespretno, toda upam, da je bilo brez dlakocepstva možno razumeti, kaj sem hotel povedati.

Vsekakor je bilo moč razpravljati o jugoslovanskih vprašanjih s sociološkega gledišta namesto s pravnega; toda mislim, da je bilo mogoče sklepati iz pravnih zaključkov, do katerih sem prišel, iz kakršnih socioloških osnov sem izhajal: ne glede na svoje osebno prepričanje moram priznati, da vlada danes v Jugoslaviji zavest, da smo več narodov in ne eden. Zato je treba omogočiti tem narodom, da se svobodno izjasnijo, če so ali niso za skupno državo, kakšne enote znotraj te države hočejo itd. Sicer pa je o sociologiji jugoslovanskega vprašanja napisal zelo dober članek dr.Dragaš Kešeljević v NAŠI REČI (december 1956.).

Besede in dejanja

Toda meni je bilo mnogo več do konkretnih oblik sprejetja Jugoslavije, njene razdelitve na ustavne enote itd nego do "trialogov" in "razprav", ker se mi zdi, da je emigracija od 1941. pa do danes dovolj razpravljala, da bi lahko v mnogih stvareh prišla na čisto.

Predvsem bi si morala biti na jasnem, da "milijone Srbov, Hrvatov in Slovencev pod komunističnim režimom" mnogo bolj zanimajo konkretni predlogi kot pa brezkončni razgovori. Emigracija bi se danes že morala izjaviti, kaj bi predložila morebitni osvobojeni domovini v pogledu reševanja vprašanj skupne države, medsebojne razmejitve itd.

V tem širšem smislu "ustavna vprašanja" prav zelo zanimajo ljudi v domovini, ker je od njihove rešitve odvisna "skupna borba

proti komunizmu vobče in režimu v Jugoslaviji". Takšne borbe namreč ne more biti niti v domovini niti ne izven nje, dokler nimajo Srbi in Hrvati vsaj minimalnega zaupanja drug v drugega. Toda takega zaupanja pa ne more biti, dokler vsaj do neke mere ni jasen postopek, v soglasju s katerim bo moč urediti medsebojne odnošaje.

Za skupno borbo ni dovolj postaviti kot cilj "demokratsko federativno Jugoslavijo". Predvsem zahtevajo celo mnogi, ki so z vsem srcem za Jugoslavijo, da se najprej prizna vsem jugoslovanskim narodom pravica do samoodločitve, ker želijo, da bi naj jugoslovanska država bila zares svobodna skupina Jugoslovancev. Poleg tega so prepričani, da v današnjem času ni več mogoče vsiliti državo s pomočjo orožnikov.

Drugič: ne smemo pozabiti, da se je tudi Titova Jugoslavija l. 1945. imenovala Demokratska federativna Jugoslavija, čeprav ni bilo niti sledu o demokraciji. Zato je treba imeti že na začetku malo podrobnejše in konkretnejše načrte.

Dalje ne smemo pozabiti, da je bilo v času vojne često govora o "četniški diktaturi" in da je, po MANCHESTER GUARDIANU z dnem 13. decembra 1956., "v glavnem srbska vlada v begunstvu podpirala idejo, da je treba bodočo Jugoslavijo 'posrbijaniti'". Razumljivo je, da bodo po takšnih izjavah Hrvati in tudi Slovenci ter drugi zahtevali nekoliko določnejše garancije kot pa leta 1918., ko bi se v prvotnem navdušenju nekateri dali celo posrbiti. Po drugi strani pa bodo po ubojih v NDH gotovo tudi Srbi zahtevali nekatere podrobnejše garancije.

Kot večina Srbov se tudi g. Tošić obregne ob Cvetković-Mačekov sporazum. Vprašuje, če more biti neka uredba "ustavni sporazum". Torej formalno vprašanje. Drugi Srbi odklanjajo ta sporazum, ker ga je na srbski strani podpisal Cvetković, ki ni predstavljal Srbov, in puščajo vtis, da odklanjajo tudi vsebino in niso niti danes voljni da priznajo hrvatski, slovenski in drugim edinicam pristojnosti, ki so bile določene s tem sporazumom. Ali ima to kak smisel? A če je že iz formalnih razlogov v celoti treba odkloniti sporazum o "Banovini Hrvatski", tedaj morajo kritiki povedati, kaj sami predlagajo namesto njega kot rešitev srbsko-hrvatskega vprašanja.

Pravtako mi ni jasno, zakaj je Tito-Šubašičev sporazum takšno strašilo. Nihče med pametnimi ne bo osnoval vso svojo borbo na tem sporazumu, toda ne vem, zakaj naj bi ne mogel služiti kot nekaj vzvod ali vzvodič s katerim bi mogli poskusiti vplivati na režim v domovini ali najmanj na svetovno javno mnenje, uporabljajoč ga kot dokaz komunistične "mala fides".

Moje sklicevanje na Tito-Šubašičev sporazum se mi zdi kot dovoljen dokaz, da nikakor nisem konformist, kar mi, kot kaže, očita g. Tošić. Kdor se sklicuje na ta sporazum, ne more priznati ustave iz leta 1946., ker je v protislovlju z njim. Te ustave pa itak ne morem sprejeti: 1) ker so jo komunisti vsilili Jugoslaviji, a se je poleg tega nikdar niso držali; 2) ker je bila kasneje uvedena neenakopravnost državljanov z ozirom na vrednost proizvodnje poedinih gospodarskih področij, kar je navadna marksistična zvižajača; 3) ker ne verjamem, da bo kdajkoli prišlo v poštev vprašanje če sprejmemo ali ne komunistično ustavo, ker se mi zdi, da je verjetnost evolucije komunističnega režima v smeri demokracije malenkostna. V tem pogledu se strinjam s člankom ki ga je napisal Z. Marn v junijski JEUNESSE LIBRE.

Samoodločitev

"Ali je vredno izjaviti se samo 'za Jugoslavijo', a istočasno vse storiti proti tej Jugoslaviji?", vprašuje g. Tošić. Ne vem na kaj se to vprašanje pravzaprav nanaša. Verjetno se s tem vprašanjem obrača na one, ki se izjavljajo za Jugoslavijo, a istočasno zahtevajo pravico do samoopredelitve za Hrvate in druge jugoslovanske narode. Kaj drugega pa naj bi naredili? Velik del Hrvatov, Slovencev in celo Srbov okleva, ali naj bodo za Jugoslavijo ali ne. Edino zdravilo za te omahljivce je, da jim na nek način dokažemo da bodo vsi

vsi jugoslovanski narodi v bodoči Jugoslaviji enakopravni; najradi - kalnejši dokaz za to je pravica na samoodločitev in odcepitev. Da bi ohranili Jugoslavijo, se moramo spustiti na raven teh omahljivcev, ki morda predstavljajo jeziček na tehtnici, in jih prepričati, da bo bodoča Jugoslavoja drugačna od prve, to je da bo dejansko svobodna skupnost vseh jugoslovanskih narodov.

Pod tem pogojem, mislim, človeku ni treba biti skeptičen glede izida morebitnega plebiscita o nadaljevanju življenja v državni skupnosti. Dr. Živadinović v aprilski številki NAŠE REČI upravičeno zameri, ker ni bilo jasno postavljeno vprašanje: "Kaj bi morala biti osnova za skupno življenje narodov naše dežele?" Negativen dokaz o težkoči razmejitve gotovo ni dovolj, toda mislim, da je dovolj pozitivnih, le da je nekatere razmeroma težko pojasniti, ker so čustvene narave. Vsekakor obstoja med nami neka etniška sorodnost, ki dobiva svojega izraza celo v naših sporih. Ne moremo skupaj, toda tudi ne moremo drug brez drugega. Poleg tega brez dvoma deluje še danes jugoslovanska ideologija in tradicija, ki jo je tako lepo opisal v svoji knjigi BIKA ZA ROGOVE g. Večeslav Vilder, le da se na žalost ne morem strinjati z njegovimi nepomirljivimi unitaristično-jugoslovanskimi zaključki. Temu je treba dodati še dokaze gospodarske in zunanje politične narave. NEUE ZÜRICHNER ZEITUNG je opisal dne 3. februarja 1957. razporeditev v Jugoslaviji takole: "Namesto tega /unitarističnega jugoslovanstva/ se je tekom časa razvila neka vrsta običajnega sožitja, v katerem živi šest poedinih republik in njihovi prebivalci drug poleg drugega v ne preveč tesnih odnosih. Drug na drugega gledajo z nezaupanjem in ljubosumno čuvajo svoje prednosti, a se vendar čutijo vezani drug na drugega in imajo raje to stanje zmernega nezaupanja kot pa negotove pustolovščine... Poleg tega je posebej važno, da se je med mladino že pričel razvijati zdrav in naraven jugoslovanski patriotizem."

Obeti za Jugoslavijo, če priznamo popolno svobodo in enakopravnost njenim narodom, torej niso majhni; vsekakor so večji v tem primeru, kot pa če bi prikrivali svoje probleme. Mnogi Srbi beže od reševanja teh vprašanj, skrivajo se za obrambo Jugoslavije in napadajo tiste, ki poskušajo reševati jugoslovanskega vprašanja v skladu z dejstvi, kot "rušitelje". Drugi pa zaradi tega sumijo, da skušajo nekateri Srbi zavlačevati in se nočejo izjasniti, da bi v primeru kake spremembe spet poskusili "nadmudrivati" vse ostale. Tega ne verjamem, prepričan pa sem, da mora emigracija pripraviti jasne predloge za reševanje naših spornih vprašanj, ker bi sicer lahko prišlo do nove nesreče kot leta 1941., le da ta ne bi prišla ob koncu ampak prav na početku.

Seveda ni treba zahtevati od Srbov samo koncesije, ampak je treba tudi zanje napraviti bodočo Jugoslavijo privlačno in zaželjeno. Zato se mi zdi predlog o novi prestolnici odveč, ne le, ker v Beogradu že obstoje vse potrebne zgradbe, ampak zato ker verjetno žali Srbe, poleg tega da se Beograd nahaja v središču Jugoslavije, če ne vzamemo samo geometrično sredino ampak središče z ozirom na prometne poti.

Eno koncesijo pa vendar moramo vsi dati sebi, in to je, da kot izhodišče vsamemo Jugoslavijo. To ne iz pravnih razlogov, čijih nesprijemljivost je jasno obrazložil dr. Živadinović v svojem članku v NAŠI REČI (junij-julij 1957); tudi ne v prvi vrsti zato, ker Jugoslavija obstoji, ampak ker bi se morali najprej sami med seboj pobiti, da bi ustvarili posebne države; mogli bi pa začeti razgovarjati šele tedaj, ko bi bilo že prekasno.

(Konec na 16. strani)

P I S M A U R E D N I K U

Urednik bo z veseljem objavljajal pisma, ki zadevajo članke, objavljen v listu ali predmete, o katerih razpravljajo, vendar pa si urednik pridržuje pravico, da jih zaradi pomanjkanja prostora skrajša. Tudi mu morajo biti imena piscev poznana ne glede na to, kako želijo, da bi bila potem pisma v listu podpisana.

+

"Nemcem so zagodli": G.urednik! V KT 219. piše "bivši domobranec" stvari, ki niso toliko zanimive s stališča miselnosti pred lo ali 15 leti kot z današnjega gledišča. Torej je vse ostalo, kot je bilo med vojno in revolucijo... Mar dopisnik ne ve, da so Nemci krvavo plačali svoja gozodejstva baš v Jugoslaviji, kjer ji je bilo na umiku pobitih nad četrt milijona, po vojni pa po večini vsi izgnani? To, kar pisec navaja, je seveda resnica, toda samo drobec v celoti, ki je bil maščevan pravično in z obrestmi. Da so jim zagodli, brez narekovajev, je jasno, ker so oni vodili vojno, ne pa domobranci. Slednji so računali na gotovo zmago po vojni in na gotovo oblast. Voditi politiko pa se pravi, p r e d v i d e v a t i. Jasno je, da tu ni nihče nič predvideval. - Mali narodi niso imeli nobene besede, je tudi danes nimajo, še manj pa emigrantski politični voditelji, ki predstavljajo zgolj svoj politični brodolom. Komunisti so dobro vedeli, kaj hočejo in so bili dobro obveščeni, kje bo oblast, če zmagajo zavezniki. Nihče ni dvomil, da bi zavezniki ne zmagali nad Nemci; v tem smo si bili edini vsi. Le glede bodočega reda v državi in glede oblasti ni bilo edinosti. Domobranci so mislili, da bodo že Angleži in Amerikanci magnali "sodrgo", a so se zmotili. Ta zmota je hujša od samega današnjega rdečega režima! Radi te strašne zmote je bilo 12.000 nedolžnih slovenskih žrtev poslanih v smrt. Da je v interesu sokrivcev Angležev, da se te stvari pozabijo, drži. Toda pozabiti je to možno počasi: najmanj eno pokolenje bo izumrlo, preden bo v Jugoslaviji prišlo do večje spremembe. To utegne zavzeti le toliko prostora v naši zgodovini, kolikor se bodo proslavljale vse žrtve nacizma in fašizma skupaj, pri tem pa se bo doma še kdo spomnil tudi vetrinjskih žrtev, ki so pravzaprav žrtve zgrešenih predvidevanj (ali nepredvidevanj) naših politikov. Francoski in laški duhovniki so bili v vrstah osvobodilnih gibanj skupaj s komunisti, pa jim ni nihče prepovedal sodelovanja med vojno za narodno osvoboditev. Tudi na to je treba pomisliti. Komur se oči še niso odprle, ta bo pač legel v grob zagrenjen. Toda vse to ne pomagalo do sprememb doma. Malo emigrantov se bo vrnilo domov. Mladi bodo večinoma ostali tu, stari pa bodo pomrli ali ostali v tujini pri otrocih. Zato mislim, da večinoma naši listi nimajo v tujini na krajši rok pričakovati neke rešitve velikih narodnih zadev v domovini, pa naj jih razpravljajo tako ali tako, ampak izhajajo pač v tolažbo ljudem, ki živijo v obupu. Kdor pa računa na to, da bodo ljudje, ki jih je tujina "kupila", imeli enkrat doma oblast, naj ve, da Jugoslavija ni Južna Amerika, kjer dela revolucije ne kaj velefirm na svoj račun. in jih potem tudi izpeljuje. Narod doma je dovolj zrel, da bo iz sebe ustvaril svoje ljudi in bo gotovo odklonil one, ki svojih obljub niso izvršili, ali pa so bili poslani tja kot politični agenti tujih držav.

Bivši častnik v angleški vojski na Srednjem vzhodu (in bivša žrtev domobrancev.)

NOVI JUGOSLOVANSKI BEGUNCI

Po uradnih podatkih je v Avstrijo pribežalo v mesecu juniju 1500 jugoslovanskih beguncev, v juliju 2600, v avgustu pa 4000, kar je skoro 130 beguncev povprečno na dan. Nekako 70% so ljudje v starosti od 20 do 30 let, v večini industrijski delavci. Avstrijska vlada se resno bavi z nisljijo, da bo zaradi pomanjkanja sredstev pričela vračati tiste begunce, ki so bili že prej vrnjeni v Jugoslavijo, kriminalce, in take, ki nočejo skrbiti za svoje družine doma. Tekom avgusta so že vračali povprečno 20 do 40 oseb na teden, a to se bo z ozirom na vladni načrt neizogibno povečalo.

V drugi polovici avgusta so italijanske oblasti vrnilo v Jugoslavijo 650 jugoslovanskih beguncev, ki jim ni bil priznan politični azil. (ds)

DJILASOV "NOVI RAZRED"

Med celo kopico knjig o Titu, partizanih in Jugoslaviji⁺, je gotovo najvažnejši "Novi razred" od Milovana Djilasa⁺⁺. Le redko se zgodi, da doživi kaka knjiga tako pozornost in je deležna takih napadov kot ravno delo bivšega jugoslovanskega komunističnega voditelja in prvega pred sednika jugoslovanske skupščine po sprejemu nove ustave.

Časopisi so priobčili izvlečke iz Novega razreda in komentarji so bili napisani o njem še preden je knjiga izšla. Nekdo je celo imenoval knjigo kot največji udarec za komunizem po tajnem Hruščovem govoru proti Stalinu na 20. kongresu Komunistične partije Sovjetske zveze. Vendar je težko reči natančno v čem pravzaprav leži njena vrednost. Nekomunistom je vse, kar je Djilas napisal, bilo več ali manj znano, komunisti pa so in bodo vse, kar je Djilas obsodil, zanikali in izjavili, kot je na primer že storila "Borba", da je Djilasova knjiga "navaden protikomunističen pamflet izpod peresa demoraliziranega človeka, ki je izdal svoje gibanje in svojo deželo in ga je mednarodna reakcija sprejela od prtih rok."

Knjiga bo v uteho ljudem v vzhodni Evropi v toliko, da bodo vedeli, kaj nekdanji komunistični voditelj misli o sistemu, katerega je spravil na oblast; misleč na to je radio "Svobodna Evropa" že svoje časno oddajala izvlečke iz knjige. Toda Novi razred utegne biti pomemben tudi za bodoče odnose v komunističnih državah, v kolikor bo knjiga mogla doseči z dvomi prežete člane vladajočih partij v vzhodni Evropi. Djilasove misli gotovo niso nastale v praznini in so izraz posebnih razmer, v katerih je on živel in katere preživljajo nedvomno tudi drugi člani Zveze komunistov Jugoslavije in seveda tudi člani ostalih partij po svetu. V tem oziru izid glasovanja v CK ZKJ, ko je bil Djilas iz njega izgnan, ni merodajen. Obstojajo dokazi, da je Djilas v dobi, ko je pisal svoje članke, našel med ostalimi jugoslovanskimi komunisti dokaj podpore, saj so ljudje pisali časopisom pisma in javno izpovedovali svoje prepričanje, da ima Djilas prav. Osebe, ki so na sestanku centralnega komiteja govorile proti njemu, so bili le najvišji funkcio narji komunistične partije, medtem ko je velika večina članov molčala. Ko so debatirali Djilasov primer na sestanku CK ZKHrvatske, se je izkazalo, da je veliko število partijcev na Hrvaškem odobravalo Djilasove misli. Celo Bakarič, eden najsposobnejših komunističnih voditeljev in takratni predsednik hrvaške vlade, ki je na beograjskem sestanku molčal, je v Zagrebu tedaj govoril tako, da je nemogoče reči, da je bil proti Djilasu. Vse to potrjuje mnenje, da danes marsikateri komunist deli Djilasove misli, vsaj kar se tiče resnejših izpadov, vendar se jih ne upa javno razpravljati, ker mu je Djilasov primer pač dobro v spominu.

Naposled ne smemo pozabiti, da so bile spremembe na Poljskem možne edino zaradi tega, ker so obstojali ljudje v komunističnih vrstah, katerim se je položaj, v kateri so živeli, gnusil, in da je recimo Ochab, takratni glavni tajnik Poljske delavske stranke, podprl Gomułko v njegovem nastopu proti sovjetskemu vplivu. Pobuda za dogodke na Ogrskem je tudi prišla od strani komunistične inteligence in literatov, ki niso mogli več prenašati laži ter politične in ekonomske diktature peš čice ljudi na oblasti.

Djilasova knjiga bi torej bila namenjena v prvi vrsti partijcem, ki so nezadovoljni z razmerami, v katerih žive, in si žele izboljšanja položaja.

Djilas pravi v svoji knjigi, da je bila napisana v hitrici in da je možno, da bo v bodočnosti spremenil nekatere svojih zaključkov. Knjiga

⁺ Fitzroy Maclean: Disputed Barricade. (Jonathan Cape, London. 25/-)

Lindsay Rogers: Guerilla Surgeon. (Collins, London. 18/-)

William Wood: The Yugoslav Adventure. (Deutsch, London.)

Ernst Halperin: Der siegreiche Ketzler. (Verlag für Politik und Wirtschaft. Köln.)

Branko Lazitch: Tito et la revolution yougoslave. (Ed. Fasquelle, Paris)

⁺⁺ Milovan Djilas: The New Class. (Praeger, New York.-Thames & Hudson, London. 21/-)

da ne predstavlja neke vrste socialne filozofije, niti ni kritika komunistične teorije. Komunističen sistem je dolga časa skrival svojo naravo in pojav novega razreda je bil skrit za socialistično frazeologijo in za novimi kolektivnimi oblikami lastništva. Takozvana socialistična lastnina je samo maska za lastnino v rokah politične birokracije. Djilas daje eno najboljših razlag Stalinove zmage nad Trockim. Stalin je dobil podporo novega razreda, ki je že čvrsto držal vajeti oblasti v svojih rokah in je začel uživati sladkosti privilegijev ter se ni več zanimal za Trockijeve načrte. Vzporedje velja za vse komunistične prvake, vključno Tita in sodelavce, ki so se udobno vsedli v stolčke gospodov, katere so pognali z oblasti. Razlika je le v tem, da nasprotno prejšnjim navadam in spremembam, povzročenih po volji volivcev, komunistični voditelji nameravajo odsedeti na stolčkih do konca življenja.

Milovan Djilas piše v svoji knjigi o nepisanih zakonih, da so gotovi položaji v Jugoslaviji rezervirani samo za komuniste. Pravi, da na papirju zakon velja za vse, seveda če niso 'sovražniki socializma'. Po zakonu ne more biti nihče kaznovan, razen če je prekršil gotovi kazenski predpis; to pa seveda ne velja za takozvano 'sovražno propagando', ki je namenoma ostala v zakonu nedoločena. Tako lahko sodstvo in policija po svoji volji krojita zakon, kar je Djilas okusil na lastni koži. Komunisti, pravi Djilas, ne obračunajo z nasprotniki zato, ker so prekršili zakon, ampak ker so ali pa jih smatrajo za nasprotnike.

Gospodarski vseznali

Djilas razpravlja na široko tudi o ekonomskih razmerah v komunističnih državah in pravi, da so komunistični prvaki v resnici prepričani, da poznajo gospodarske zakone in da lahko uredijo proizvodnjo z znanstveno natančnostjo. Toda dejstvo je, da je edino, kar znajo, kako vzpostaviti nadzor nad ekonomijo. V Jugoslaviji je bilo na primer službeno izjavljeno, da je vse planirano po Marxu. Toda Marx ni bil, pravi Djilas, niti načrtovalec niti ekonomski izvedenec. V resnici se prav nič ni delalo po Marxu.

Kot sem že omenil, Djilasova knjiga ne pove nič novega in iz kratke vsebine knjige v tem pregledu bo jasno, da je to vse že bilo poučeno od prejšnjih kritikov komunističnega sistema. Djilas piše pač na osnovi tega, kar je videl in Tito sam je rekel v svojem intervjuju z ameriško CBS, da pri gostih v Jugoslaviji ne mara tega, da po odhodu iz nje kritizirajo, kar so tam videli. Torej nič novega, le da pozna Djilas razmere bolje kot pa tuji gostje. Vendar je jasno, da Djilasova kritika bode jugoslovanski režim, zlasti zaradi ugleda, ki ga je nekoč užival. V že omenjenem članku "Borba" ne piše o knjigi sami, katere vsebine sploh ne omenja in katero imenuje pamflet, ampak pravi, da predstavlja "Novi razred" "konkretno politično gonjo, sledečo ciljem, ki so v popolnem nasprotju s koristmi mednarodnega sodelovanja." Mednarodno sodelovanje je dokaj akademski izraz, s katerim je lahko operirati, toda dokaj teže je pobijati Djilasove trditve. Tega pa "Borba" ni storila.

Še najbolj kritično analizo knjige s stališča položaja v Jugoslaviji je v "New Statesmanu" napisala Barbara Castle, članica levega krila britanske Laburistične stranke. Ona očita Djilasu, da ga je pri pisanju knjige vodila grenkoba proti bivšim tovarišem in da je škoda, da je dal tiskati knjigo v času, ko gre razvoj v Jugoslaviji na bolje. Castleova daje nekaj primerov, za katere smatra, da dokazujejo obstoj svobode v Jugoslaviji, česar ni v ostalih komunističnih državah. Ona pravi, da recimo Dedijer lahko potuje po Evropi, da 90% kmetov, ki predstavljajo 60% vsega prebivalstva, obdeluje lastno zemljo. Obstojajo delavski sveti, kjer imajo sicer komunisti glavno besedo, toda tudi drugi lahko stvari demokratično debatirajo. Prehod iz Stalinove dobe da ne more biti nenaden in da je režim v Jugoslaviji vpeljal sistem, ki je neizmerno bolj človeški kot pa sistemi v drugih državah vzhodnega bloka. pa kot kaže je bil Djilas pripravljen na take kritike. V začetku

knjige je napisal, da se bo to, kar stoji v knjigi, zdelo čudno lju = dem, ki žive v nekomunističnem svetu; ne bo se pa zdelo čudno tistim ljudem, ki žive v komunističnih deželah. Kako resnično je to!

Hibe v Djilasovem delu je naznačil tudi Richard Lowenthal v "Observerju, vendar njihovega izvora ni iskati v Jugoslaviji ampak v Djilasovi težnji, da opisuje komunizem na oblasti kot nekaj statičnega in nespremenljivega. Djilas sedaj izjavlja, da ni več komunist, toda v njegovih pogledih na dogajanja obstoja še dokajšnja mera marksistične neprožnosti rezoniranja. Kakor pravi Lowenthal, je Djilas mnenja, da partijska birokracija ne namerava dovoliti nobenih osnovnih sprememb v komunističnem sistemu; zato predvideva da spremembe ne bodo nastale kot posledica reform, ki jih režimi od časa do časa dovolijo. Toda zgodovina je še vedno zmožna dopustiti nove razvoje, četudi jih ni predvidela nobena marksistična teorija, in sicer tudi v komunističnem svetu, ugovarja Lowenthal.

J.G.

"SPORAZUM 1939 GODINE"

Pod tem naslovom je pred kratkim izdal dr. Branko Miljuš posebno brošuro. Pisec je bosenski Srb in je bil sam član tedanje Cvetkovićeve vlade, zato je gotovo najkompetentnejša priča in komentator tedanjih dogodkov. Ti so v naši publicistiki sedaj prvič dokaj izčrpno in retrospektivno obravnavani, zato pomeni brošura nedvomno važen doprinos k zgodovini naše katastrofalne polpreteklosti. In ker more le objektivno poznanje te naše polpreteklosti dejati nam vsem jasne smernice tudi za bodočnost, je nujno potrebno opozoriti nanjo tudi našo slovensko javnost.

Prvo Jugoslavijo je pokopal srbsko-hrvatski spor in neizpodbitno dejstvo je, da je ravno ta omogočil tudi uspešnost komunistične revolucije. Porazne posledice tega spora smo ves čas prve Jugoslavije v največji meri občutili tudi mi Slovenci. Glede na to pri nas pač ni bilo nikogar, ki bi ne želel, da se ta spor čimprej reši v skupno korist nas vseh. Dne 24. avgusta 1939. je potem po tolikih letih vprav divjaških bojov končno vendarle prišlo do znanega Cvetković-Mačkovega "sporazuma". Slovenci smo občutili tedaj pač težko razočaranje, ker so dosegli Hrvatje v opoziciji pravzaprav vse, mi Slovenci pa z vso svojo dotedanjo oportunistično politiko prav ničesar. Navzlic temu smo pa ta "sporazum" vendarle pozdravljali, ker smo bili prepričani, da je z njim vendar storjen prvi veliki korak h konsolidaciji naših tako razdrapanih notranjih razmer. Nihče tedaj namreč sploh ni razmišljal o podrobnostih izvršenega dejanja in prvi hip tudi še nihče ni mogel predvidevati njegovih posledic, temveč je vse le zavajala besedica "sporazum". Spričo ostre cenzure tedanjih naših avtoritarnih režimov nihče tudi ni poznal stališča Srbov in bosenskih muslimanov do tega sporazuma in mnogi naši ljudje so pozneje tudi obsojali Srbe, ko so čuli, da se v vladah po "27. marcu" nekako branijo priznati ga.

Danes o tem "sporazumu" lahko ne le mirno razmišljamo, ampak tudi predobro poznamo posledice, ki jih je rodil. Dr. Miljušova brošura nam podrobno očrtuje nastajanje tega sporazuma, njegovo sklenitev, vsebino, posledice in stališče posameznih srbskih strank in muslimanov do nje. Iz nje jasno vidimo, da niso bili samo Srbi neobveščeni o pogajanjih ampak niti sama vlada ne. Od "srbske strani" je bila to gola "podvala" Dragiše Cvetkovića in kneza Pavla Srbom, a od strani dr. Mačka navadno izdajstvo demokratičnih načel in vprav neverjetna politična kratkovidnost, ker si je domišljal, da bo mogel Srbom vsiliti svoj imperialistično hrvatsko megalomanijo. Takega "sporazuma" namreč nista mogla sprejeti noben Srb in noben musliman, (dr. Spaho je moral pred nje govo sklenitvijo celo umreti), a enako bi ga morali z vso odločnostjo odklanjati tudi mi Slovenci, ker z njim nikakor ni bilo rešeno naše nevzdržno notranje stanje, temveč se je moralo samo še bolj zaplesti in zaostriti. Glede muslimanov se je "demokratični" dr. Maček celo izrečno izrazil, da sta se postavila pri pogajanjih s Cvetkovičem na stališče, kot da ti sploh ne obstojajo, a dejansko sta po priljublje =

nem hrvatskem običaju ignorirala tudi nas Slovence.

Danes je ta "sporazum" seveda za vedno mrtev, ostaja nam pa kot zgovorni dokument popolne državniške nesposobnosti tedanjih krmarjev naše države z dr.Mačkom na čelu. Da ne moremo pričakovati od takih "politikov" tudi za bodoče prav ničesar, je pač več kot jasno. Dr.Miljuš je izvršil zelo hvalevredni posel, da je napisal to zanimivo brošuro in koristno bi bilo, če bi jo pozno prebrali tudi vsi Slovenci, ki se zanimajo za naše javne zadeve. Marsikaj bodo zagledali v njej v precej drugačni in točnejši luči, kot so bili pa vajeni gledati doslej.

F.E.

R A Z G L E D I

Srbi in Slovenci: Glasilo kanadske Srpske narodne odbrane, "Glas ka = nadskih Srba" je 25.julija pod velikim naslovom na prvi strani objavil: "Edinost Srbov in Slovencev - jamstvo bodočnosti in obstanka Jugoslavije" in nato članek g.Frana Erjavca o "40-letnici Majniške deklaracije" in celotno besedilo Krfske deklaracije od 20.junija 1917. "V globokem prepričanju, da leži v edinosti Srbov in Slovencev jamstvo obstanka in bodočnosti Jugoslavije", piše Glas, "posvečujemo to številko lista temu edinstvu. Hvaležni smo našem sodelavcu dr.Bogumilu Vošnjaku, ker nam je dostavil originalno besedilo Krfske deklaracije, tega važnega zgodovinskega dokumenta, ki je položil temelje skupni državi Srbov, Hrvatov in Slovencev. Pravtako objavljamo tudi drugi važni dokument izpod peresa odličnega slovenskega predstavnika. Medtem ko vedo za Krfsko deklaracijo celo šolski otroci, se med Srbi zelo malo ali sploh nič ne ve o Majniški deklaraciji v Sloveniji, ki je pravtako bila jasno izražen znak o zrelosti ideje državne skupnosti Južnih Slovanov. Ko danes tako na srbski kot na hrvatski in slovenski strani v emigraciji prihaja do razčiščevanja pojmov in vse jasnejšega prepričanja, da je Jugoslavija ne le politična stvarnost ampak tudi nujna potreba Srbov, Hrvatov in Slovencev, smatramo da je potrebno in koristno objavljati in podčrtati vse tisto, kar nam je skupno in kar nas veže namesto neprestanega prednašanja le onega, kar povzroča motnje in zapreke našem edinstvu..."

"Savremenik" je naslov "neodvisne informacijske revije", ki izhaja enkrat na mesec v Franciji, urejuje jo pa g.B.Vračarević (naslov uredništva je: 47 rue Adam-Ledoux, Courbevoie (Seine) - letna naročnina pa znaša 1200.- frankov.) Ta list je nedavno sprožil anketo o "srbsko-hrvatskem sodelovanju za demokratiški sporazum, kako se otresti nepremičnosti" in je naslovil na razne osebe v emigraciji štiri vprašanja, kjer jih je prosil za odgovore. Vprašanja so bila: 1) Ali je možno in zaželjeno najti skupno osnovo solidarne politične akcije demokratičnih predstavnikov srbske, hrvatske in slovenske emigracije? 2) Katere bi bile glavne osnove skupne podlage, ki bi bila vsem sprejemljiva? 3) Ali je prišel čas, da naslovijo demokratični predstavniki naših treh narodov v emigraciji poziv svojim sonarodnjakom k slogi v borbi proti komunistični diktaturi in k povezovanju njihove borbe z borbo ostalih narodov Jugoslavije? 4) Katere zapreke preprečujejo solidarnost emigracij v borbi proti komunistični diktaturi in na kateri način bi jih bilo moč najlažje obvladati?

"Savremenik" je v zvezkih za junij in za julij-avgust objavil ti ste odgovore, ki jih je dotlej prejel: od dr.Mačka, V.Vilderja, J.Kljakovića, B.Radice, dr.Derviševića, kiparja Meštrovića in M.Markovića. Dr.Vladko Maček je odgovoril: "Vprašanja, ki ste mi jih postavili, mučijo tudi mene že dvanajst let. V politični megli, v kateri se nahajamo, nisem bil doslej v stanju, niti da odgovorim sebi, pa je zato povsem na ravno, da nanja ne morem odgovoriti tudi javnosti." G.Večeslav Vilder je zapisal, da je na vsa vprašanja odgovoril že v svoji knjigi "Bika za rogove". Ostali so odgovorili zelo obširno in v glavnem pozitivno, z večjimi ali manjšimi rezervami. G.Marković je na koncu svojega odgovora zapisal, da je treba "...poslati poziv g.dr.Mihi Kreku, predstavniku slovenske emigracije, in ga zaprositi, da prevzame iniciativo za sklicanje srbskih in hrvatskih predstavnikov v pogledu ostvaritve tega sporazuma..."

Brez dvoma je anketa zanimiva, enako tudi odgovori. Morda je tudi koristna, četudi se vsiljujejo številna vprašanja: Kaj razume "Savremenik" pod "predstavniki" Srbov, Hrvatov in Slovencev? Meni se zdi že preneumno, da vedno, kadar se nahajam v družbi Srbov ali Hrvatov, ti avtomatično smatrajo, da je moj "voditelj" g.dr. Miha Krek, da je on "predstavnik slovenske emigracije" in tako dalje. Ko enkrat g.dr. Kreka več ne bo, bo zanimivo zvedeti, katerega človeka bodo nam slovenskim emigrantom Srbi izbrali za našega "predstavnik". Ali je danes moč govoriti samo o treh narodih Jugoslavije? Ali bodo vprašani tudi Jugoslovani? (Glej uvodnik Nov činitelj v KT 219.) In tako dalje.

Odkar smo v emigraciji, od prvih dni pa do dneva dandanašnjega, se delajo poskusi, da bi ostvarili posebno srbsko, hrvatsko in slovensko predstavništvo, nato pa da bi naredili emotno jugoslovansko. Človek bi si mislil, da vsi v emigraciji danes že vedo, da takšna pot ne more prinesiti rezultata. Zato se čudim, da po isti poti koraka tudi "Savremenik". Vse kaže, da se iz izkušenj ni moč ničesar naučiti; videti je, da bo toliko časa, kolikor časa bo trajala emigracija, prevladovalo mišljenje, da je treba ostvariti tri posebna predstavništva, ki bi nato postavila skupno jugoslovansko-demokratsko alternativo Titu. Zato ker demokratični Srbi, Hrvati in Slovenci smatrajo, da je federativna Jugoslavija edino možna, to še ne pomeni, da mora biti tudi emigracija "federativna"! "Federativnost" emigracije je popolnoma nepotrebna in v veliki meri morda celo škodljiva in ne more pripeljati do demokratične emigrantske alternative Titu, ki mora imeti edini in glavni cilj: vzpostava demokracije v Jugoslaviji. A kadar to rečemo, to samo po sebi pomeni, da bo Jugoslavija takšna, kakršno žele njeni narodi. "Federativnost" emigracije pomeni, da se polaga večja pažnja na narodnost kakega človeka kot pa na njegovo demokratičnost, t.j. da je drugorazrednega pomena, če je on demokrat; važno je, če je Srb ali Hrvat ali Slovenec. To je nesmisel. Meni je namreč bližji Kitajec demokrat kot pa Slovenec komunist ali fašist, ker imam s prvim nekaj skupnega, z drugim pa ničesar.

Namesto nadaljnjih brezplodnih poskusov, da pride do "federativne ureditve emigracije", bi bilo treba najti podlago, na kateri bi bilo moč združiti demokrate, ker mora biti naposled celokupna naša borba usmerjena k edinemu cilju: demokratična Jugoslavija. Drugorazrednega pomena je, če bo federativna; je sicer važno, toda ne življenjsko važno, najmanj pa sme biti to edina osnova skupne borbe in dela emigracije.

"Bika za rogove": Knjiga g. Večeslava Vilderja je vzbudila živahno polemiko in različno reakcijo v jugoslovanski emigraciji. Kot čujem, bo izdajatelj g. Vane Ivanović v kratkem izdal poseben pregled o knjigi, kjer bodo objavljena mnoga mišljenja in kritike. To bo neke vrste anketa, zanimiva anketa o našem problemu.

B.Simonič

Zaključek "Pisma iz Amerike"

To je pa seveda bil predpogoj za uspešno literarno delovanje. Njegova glazbena nadarjenost mu je seveda k temu še pripomogla. - S svojimi šestimi pesniškimi zbirkami si je Zorman priboril mesto na slovenskem Parnasu. Iz njegovih pesmi diha mehka slovenska lirična narava, globoko občutje in razumevanje za usodo slovenskih ljudi v tujini, za njihova hrepenenja in neizpolnjene upe, za njihove uspehe in - pozabljene gomile. Slovenska idila in hum modernega, stehnziranega sveta, oba odmevata v Zormanovi pesni in ta je slovenska. - Naj bi njegova smrt med slovenski svet v Ameriki ne nasula malodušnosti in otopelosti, marveč naj bi ta oponin in Zormanov zgled vlila novih moči v žile ljudi, ki se trudijo na njivi slovenske izseljenke kulture.

"SLOVENCE NA ANGLEŠKEM"

dobite za 3 šilinge v "Našem domu", 62 Offley Rd., LONDON S.W.9.

+++

"BIKA ZA ROGOVE"

lahko dobite za 15/6 pri V. Vilder, 93 Peter's Court, Porchester Rd., London W.2.

USTAVNA IN NEUSTAVNA VPRAŠANJA

(Zaključek članka z 9. strani)

G. Tošić točno pravi, da moramo računati z novimi mednarodnimi pogoji, o razvoju v smeri ustvarjanja skupne Evrope. Vendar se strinjam z dr. Kešeljevićem, da ne bodo obstoječe države izginile v okviru širše skupnosti; mislim, da nam bo tudi v tem primeru Jugoslavija potrebna. Skrbi me pa, da mnoge vodilne emigrantske osebnosti ne želijo razmišljati o povezovanju preko meja Jugoslavije. Tako je nedavno neki starejši spoštovani gospod dejal, da je za nas Jugoslavija več kot dovoljna in da ni treba misliti na nadaljnje povezovanje. Drugi gospodje pa nočejo nič slišati o sodelovanju v nekaterih mednarodnih organizacijah.

Emigracija bi se torej morala izjaviti, kakšne načrte ima kot alternativo Titu in to v obliki konkretnih predlogov. Seveda je treba razmišljati tudi o vseh drugih vprašanjih, toda pusto filozofiranje ni dovolj. Če pa se nekateri ljudje v emigraciji počutijo preveč "nezainteresirane in trudne", potem naj prepuste politiko tistim, ki še vedno mislijo, da imajo dovolj sile. Najhuje je, če je delavnost kogarkoli usmerjena zgolj na preprečevanje vsega in česar koli.

F. LOVRENC

NOVI IZSELJENCI?

Istočasno, ko jugoslovanska vlada preko svojih obveščevalnih agencij naznanja, koliko pobeglih državljanov je bilo vrnjenih v Jugoslavijo, katere da so seveda ta koj izpustili na njihove domove,

izjavljajo te iste oblasti, da v načelu nimajo ničesar proti (gospodarski) emigraciji. Vendar pa da je treba to stvar regulirati, napraviti pogodbe z državami, kamor bodo izseljenci šli, se dogovoriti o plačah itd. - Malo se zdi verjetno, da bi to bilo izvedljivo. R.

KLIC TRIGLAVA

Kakor je bilo že zadnjič oznanjeno, pričenja "Klic Triglava" izhajati s septembrom enkrat na mesec in sicer okoli 20. v mesecu. Vzrok tej odločitvi je izključno tehnične narave, pri čemer je bilo treba upoštevati spremenjene okoliščine in zlasti možnosti prostovoljnih sodelavcev.

Dodamo pa lahko, da moramo tudi mi upoštevati gospodarske činitele in da se moramo tudi mi, kot vsak list na svetu, boriti z vedno rastočimi stroški. A kljub temu grozečemu dejstvu je in ostaja "Klic Triglava" edini slovenski list, ki ni v devetih letih svojega izhajanja niti enkrat povišal svoje naročnine; in to kljub temu, da se je v tem času življenjski strošek v Angliji dvignil vsaj za 40 %.

Zelimo izdajati list v dvojnem dosedanjem obsegu, torej na šestnajstih straneh. Toda če se bodo materialni stroški preveč dvignili, česar se je bati, potem ne vidimo drugega izhoda, kot da od časa do časa malenkostno zmanjšamo obseg lista. A poudarjamo: to ni niti naša želja niti zaenkrat naš namen.

Ob zaključku še prosimo vse naročnike in dopisnike, da pravilno uporabljajo naš naslov, brez vsakega dodatka (kot n. pr. uprava ali uredništvo ali Klic Triglava). Naš naslov je sila enostaven:

EM / TRIGLAV
LONDON, W. C. 1

KLIC TRIGLAVA izhaja okoli 20. v mesecu in ga izdaja "Slovenska Pravda". Njeno mišljenje predstavljajo samo oni prispevki, ki so podpisani od izvršnega odbora. - Naročnina za list znaša v Veliki Britaniji £ 1.4.0 na leto odnosno 6/- na četrt leta, v Severni Ameriki \$ 3.50 letno za navadno in \$ 7.00 za letalsko dostavo, drugod pa odgovarjajoča protivrednost.